

KOPORAN IZ OBROVCA, kraj XIX. st. Zagreb, Etnografski muzej

Baranjska nošnja pojavljuje se u dvije inačice, podravskoj i podunavskoj. Rubina od lanenoga platna srodna je slavonskoj vezenci. Na rukavu ima veoma bogat široki rasplit. Povrh rubine nose se vuneni dijelovi istkani u raznobojnim prugama, s geometrijskim ili cvjetnim uzorkom, a često i s motivom ptica. U podravskoj Baranji nosi se vunena uska pregača i široka, u nabore složena suknja, a u podunavskoj dvije široke, ravne pregače (*ponjavka*, *obojak*), koje se pripasuju sprijeda i straga, jedna nasuprot drugoj. Kao ogavlje udanih žena služi kapica na rogatu podlošku. Novija, svečana nošnja nema suknjenih dijelova, a starinski vez nadomješten je sjajnim fliterima, jaspicama i svilenim vrpčama (*mašlijama*), što je utjecaj stilske odjeće s kraja XVIII. st.

Dinarsko područje. U brdovitu predjelu J od Save i Kupe gotovo sve do mora u gospodarstvu je bilo najvažnije ovčarstvo te stoga u nošnji prevladavaju vuneni odjevni predmeti. Samo je košulja od platna, ravna, s prerezom niz prsa i obrubom oko vrata te ravnim rukavima dodanima uza stan. To je tip kasnorim. tunike s rukavima, zvane i *dalmatika*, a očuvala se u ženskoj i muškoj nošnji dinarskoga područja gotovo do danas. Od platna je i marama za glavu (*krpa*, *jašmak*). Ostali su dijelovi ruha od vunene, obično povaljane tkanine, katkad i od kupovne čoh. Na nogama je nekoliko pletenih slojeva obuće, suknene dokoljenice te opanci (*oputaši*, *priplešaši*). Muškarci se pokrivaju crvenkapom, a za djevojke je crvena kapica obilježje djevojaštva; nosi se još od prapov. razdoblja. Muška nošnja najčešće je od modra, a dijelom i od smeđega sukna. Hlače (*benevreke*), uske su i duge, a gornjega ruha ima nekoliko slojeva: prsluk (*krožet*), svečani prsluk (*ječerma* s tokama) te kratki kaput s rukavima (*kamparan*, *trlagan*), opšiven crvenim suknom i nakičen svilenim resama. Pojas je od crvenih uzica, ili je izatkan kao dugi povoj pa se struk njime obavija. Oružje — noževi, kubure, jatagan i sablja demeškinja — zaticalo se za pojas u pašnjaču (*bensilah*, *čemer*). Orijentalni je utjecaj omatanje glave ručnikom (*sarukom*) i ukrašavanje odjeće svilenim i srmenim uzicama.

Ženska se nošnja sastoji od duge košulje na kojoj su prsa, rukavi, a katkada i stražnji dio stana ukrašeni raznobojnim vunanim geometrijskim vezom. Opasuje se vunenom tkanicom, a u okolici Zadra i remenom ispunjenim metalnim člancima, tzv. *litar*. Vunena pregača neizostavni je dio ruha. U Z dijelu pregača s resama izrađena je čilimskim tkanjem, klčanjem, u raznobojnu geometrijskom uzorku, a prema JI je crvena, s tamnijim poprečnim prugama i lagano skupljena u struku. Gornji slojevi suknenoga ruha nose se za hladnijega vremena i za svečane zgrade. Djevojačka je odjeća od bijeloga, a udanih žena od modroga sukna. Kaput bez rukava (*sadak*, *zobun*) i druga odjeća s rukavima (*aljina*, *modrina*, *bilača*) obrubljeni su živim suknem porubima, koji su u SZ dijelu bogato izvezeni, tzv. grada. Oko Vrlike su na prsa modrine i na pojas prišivene bijele koščiće (kauri školjke). Od obilna srebrnog nakita (igle, kopče, naušnice, upletnjaci, ogrlice) ističe se derdan, gendar, od srebrna novca, što je ujedno bio i djevojački miraz.

Jadransko područje. Nošnje toga područja susreću se na otocima i na uskom pojasu kopna, gdje se preklapaju s nošnjom dinarskoga tipa. To područje geografski i kulturno ulazi u okvir Sredozemlja pa se u pojedinim nošnjama odrazuju stilska razdoblja gotike, renesanse i baroka. Odjeća je od fine domaće vunene tkanine, tzv. sarza i raša, dok se platno najčešće kupovalo. Domaće svilenom tkanje primjenjuje se za marame (*šudare* u Kaštelima, *pokrivače* u Konavlima) te za tkanice, dok svilena nit služi za vezenje i za ukrasne rese. Kupovalo se i fino sukno (pano, svita, čoha), a također i brokati, damasti, vrpce te galuni. Meke crvene cipele (*firale*, *kon-dure*) sprijeda zašiljene, nosile su i žene i muškarci.

Muška nošnja je nastala na otocima još sred. XIX. st. Na kopnu se u osnovi često podudara s nošnjom dinarskoga zaleđa, ali je jednostavnija, bez nakita i oružja. Na krajnjem Z, u Istri, dva su tipa nošnje, jedna s dugim bijelim i uskim benevrekama kod uskočkoga stanovništva, a druga kod starosjedilaca s nešto kraćim, smeđim *bragešama*, koje su srodne hlačama u alpskoj nošnji. Gornji su dijelovi ruha od smeđega sukna. J od Podgore muška je nošnja levantinskoga tipa, sa širokim gaćama do ispod koljena, što su u pojasu skupljene pa straga visi tur u dubokim naborima. Gornji slojevi ruha srodni su onima u dinarskoj nošnji, ali su bogatije ukrašeni terzijskim vezom. Na otoku Krku pojavljuju se široke crne brageše, prsluk (*koret*) i kaput (*halja*) te vela i mala *berita*, tj. pletena i ustupana tamnomodra duguljasta kapa, koja pada prema ramenu. Hlače i kapa toga tipa pripadaju tipu nošnje širega područja Sredozemlja.

Ženska se nošnja sastoji od vunene odjeće ispod koje se vide rukavi i prsa košulje. Košulja (*stomanja*) često odgovara dinarskoj, ali je šareni vez nadomješten bijelim, a katkada i šivanom, ranorenesansnom čipkom (Pag). Druga je vrsta košulje kratka do pojasa, a na nju se nosi platnena podsuknja. Vratni je izrez ovalan i ukrasno stegnut (Krk), a i rukavi su u zapešću stisnuti. Gornja, pretežno vunena, suknja jednobojna je, modra, crvena, zelena ili crna, na Pagu je vrlo razvedene skale boja, a u Istri je odjeća smeđa. Tri su tipa toga ruha: odjeća krojena u klinove od ramena do donjega ruba — suknja, *gogran*, *modrna* (Istra); odjeća s naramenicama, sprijeda i straga, u gornjem dijelu čvrsto stegnuta pa su bokovi otvoreni, tzv. suknja, *gunj*, *pandilj*, *fuštan*, *kamažot* (Susak, Zlarin, Korčula, Mljet, Lastovo, sr. Dalmacija); odjeća sastavljena od krila složena u čvrste nabore i prslučica bez rukava — suknja, *sarza*, *raša*, *modrna* (Istra, Pag, Krpanj, Poljica, Dubrovačko primorje). U kasnijem baroknom oblikovanju taj tip gubi čvrste nabore, a prslučić se pretvara u steznik, *bušt* (Krk, Cres, Vinodol). Ruho se opasuje vunenom ili svilenom tkanicom, a nosi se i uska pregača (*traversa*) od kupovne tkanine. Udane žene omatale su glavu podužim komadom platna (*rub*, *pokrivača*), što je prastaro slav. ogavlje, koje je ponegdje zamijenila bijela marama ili kupovni rubac.

LIT.: M. Gušić, Tumač izložene građe, Zagreb 1955. — J. Radauš-Ribarić, Narodne nošnje Hrvatske, Zagreb 1975. — K. Benc-Bošković, Konavle, tekstilno rukotvorstvo i narodna nošnja, Zagreb 1983. — N. Eckhel, Narodne nošnje Prigorja, Zagreb 1984. — I. Šestan, Narodne nošnje Slavonije, Zagreb 1984. J. R. R.

NARODNA STARINA, časopis »za povijest kulture i etnografiju južnih Slovenija«. Izlazio u Zagrebu; god. 1922—35. priređeno je 35 svezaka (sv. 11. izašao je 1940, a sv. 9, 12, 13. i 15. nisu izašli). Pokretač i glavni urednik bio je J. Matasović.

Objavljivani su članci iz povijesti, povijesti kulture, etnografije i povijesti umjetnosti. Po raznolikosti građe i velikome broju suradnika ubraja se u najvažnije časopise toga razdoblja. R.